

BİR İSTİSMARIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Metin KARABAŞOĞLU

Hakikati olan şeyin, tahkikten korkusu olmaz. Bilakis hakikat, tahkiki ister ve bekler. Çünkü böyle bir doğruluğunu sorgulama ve araştırma süreci, yani tahkik onun gerçekten hak ve hakikat olduğunu kesin ve sabit bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu yüzdendir ki âlemler Rabbinin “hak üzere” indirilmiş “hakîm” kitabı olarak Kur’an, tebliğ ve davet ettiği hakikatler için insanları tahkike, bakıp araştırmaya ve düşünmeye çağırır. Bakmak, akletmek, düşünmek, Kur’an’da en ziyade karşımıza çıkan çağrılar arasındadır. Diğer taraftan, hakkı görmeyen ve hakikati söylemeyenlere yönelik “Doğrulardan iseniz, delil getirin.” (Bakara, 2/111.) ayeti, tahkikin doğruyu söyleyenler için imkân, doğruluğu su götürür yola girmiş olanlar için ise iptila ve imtihan olduğunu gösterir. Doğruyu söyleyenin işi kolaydır. Ortaya koyduğu kesin delil (burhan) ile sözünün doğruluğunu kolayca tasdik eder. Sözü doğru olanın bir asla ve delile dayanmasına karşılık; sözünde ve özünde problem olan, bir asla ve delile sahip olmadığı için, böylesi bir meydan okuma karşısında kendisine başka çıkış yolları arar. Hakikat olduğu sabit bir çizgide yürüyen tahkik ile akla kapı açarken, hakikat olduğu şüpheli bir çizgide yürüyen tahkikin önüne geçecek yollar ve yöntemler deneyerek akli iptale ve iradeye ipotek koymaya çalışır meselâ. Hakikat olduğu sabit bir yolda yürüyenin ne akıldan bir korkusu olur ne iradeden; bilakis akıl ve irade onu doğrulayacak birer imkândır onun nazarında. Buna karşılık, akla kapıyı kapatmak, iradenin seçme özgürlüğünü ortadan kaldırmaya çalışmak, delil ve burhandan mahrum bir sadakat üretmeye kalkışmak, hakikatle temas noktasındaki bir problemin işaretidir. Akli ve iradeyi devre dışı bırakmaya yönelik tutumları da tuttuğu yolu ve giriştiği işi hakikatin teyidinden geçiremeyen kişi veya toplulukların geliştirdiğini görürüz.

İslami düşünce ve yaşayış geleneği içinde birer ayrıkotu misali varlıkları tecrübe edilmiş arızalı yollar ve yapılar söz konusu olduğunda da karşımıza çıkan, böyle bir vakiadır. Usul, asıldan beslenir ve asla ulaştırır; ama eğer tutulan yolun asıl ile öz ile hakikat ile irtibatında problem varsa, o yoldan gidenler çizgilerini usulün mihengine vurulmaktan, usulün tartısıyla tartılmaktan masun kılacak yollar üretmişlerdir. Bu durumda olanların kendi çizgilerini insanlara kabul ettirmek için en ziyade başvurduğu iki yöntemden biri usulü, mihengi, ölçüyü devre dışı bırakmak; diğeri ise muteber kavramları istismar etmek ve kötüye kullanmaktır. Her iki şekilde hedef, tahkikten azade olmak, iradelere ipotek koyarak akıllarda ve kalplerde yer tutmaktır. Bu uğurda seçilmişlik vehmi, herkesin bilemediği derin ve “bâtini” bir bilgiye çok özel yollardan ulaşmış oldukları iddiası, Kur’an ve sünnetin ölçüleri ile aklın terazisini ve usulün tartısını rüya, keşif, ilham gibi “subjektif” unsurlar üzerinden aşma çabası gibi birbirini tamamlayan hususlar çıkar karşımıza.

Tarihte ve günümüzde, İslami düşünce ve yaşayış noktasında birer “problem odağı” hâline gelmiş başkaca yapılar gibi, Gülen yapılanmasında da bütün bu özelliklerin beraberce devrede olduğu görülür. Bu yapılanmada da bir yanda “gerektiği yerde” usulü ve tahkiki devre dışı bırakmayı sağlayan yollar geliştirilmiş durumdadır; öte yanda ise muteber kavramların - hizmet, himmet, hikmet, tebliğ, gayretullah vs.- suistimali ve istismarı...

Allah’ın dinine hizmet, Allah yolunun hadimi olmak her Müslümanın derdi ve hedefidir. Ama bu yapılanma, sonradan sahiplendiği “Hizmet hareketi” isimlendirmesiyle, bu kavramı kendi grubunun inhisarına alacak ve herkesi kendilerine tabi olmaya mecbur bilecek derecede dar bir “hizmet” yorumu geliştirmiş; beraberinde, bütün gayret ve himmetlerin kendilerine akmasını isteyen bir tekçilik ve asabiyetle hareket etmiştir. Bu yaklaşıma yönelik itirazlara veya başka türlü yorum ve yaklaşımlara karşı ise sanki böyle bir durumu onların yaklaşımına değil de Allah’ın iradesine aykırı düşmek gibi yorumlayan bir “gayretullah” istismarı devreye girmiştir. Diğer taraftan, yine aynı yapılanmada “tebliğ” kavramının kullanımına bakıldığında, son tahlilde Allah’ın dinini daha geniş bir mecraya ulaştırma adına gerekli görüldüğünde Allah’ın koymuş olduğu ölçüleri esnetebilen, hatta yeri geldiğinde ihmal ve hatta iptal edebilen bir “tebliğ” anlayışı üretilmiştir. İslami düşünce geleneğinde hikmet aklın istikametli kullanıldığı, doğru biçimde çalıştığı takdirde ürettiği netice

anlamına gelirken, akli devre dışı bırakan bir “hikmet” kullanımı söz konusu olmuştur. Müminler için aslolan, kim tarafından söylenmiş ve yapılmış olursa olsun, söylenen sözü veya yapılan fiili, Kur’an’ın ve sünnetin mihengine vurmaktır ve bunun da İslami gelenek içinde selef-i salihinden miras alınmış bir usulü mevcuttur. Ancak bu yapılanmanın lideri tarafından söylenmiş Kur’an ve sünnet mihengine uygun düşmeyen bir söz yahut bu yapı tarafından icra edilen bu mihenge aykırı bir fiil söz konusu olduğunda, buna yönelik itirazlar öncelikle “Vardır bir hikmeti.” anlayışıyla savuşturulmuş; “Hikmeti nedir?” şeklinde takip eden bir sorgulamayı ise “Hikmetinden sual olunmaz.” veya “Hikmetinden sual etmek senin haddin değil.” edasıyla karşılayan bir kısır döngü kullanıma sokulmuştur. Ama öte yandan, ilgili yapının geliştirdiği ve İslami ilimler geleneği içinde bir karşılığı bulunmayan bazı tutum ve yaklaşımlara, “maslahat” “makâsıd-ı şeria” kavramları üzerinden bir meşruiyet üretme tutumu da geliştirilmiştir.

Kur’an ve sünnette dayanağı bulunan, İslami miras içinde yeri ve ümmet içinde itibarı olan böyle bir dizi kavramın suistimal ve istismarıyla birlikte karşımıza çıkan bir diğer tutum ise bütün bu kavramlarla izah ve iknanın mümkün olmadığı yerde, söylenen sözün ve girilen tutumun müphem ve “subjektif” yorumlarla “objektif” kriterlerin bypass edilmesidir. Bu noktada ise rüya, keşif ve ilham ile ayet ve hadislerle yönelik bâtinî yorumlar özellikle göze çarpar. Rüyalar kişiye özel, farklı yoruma açık ve kötüye kullanıma özellikle müsait olduğu için İslami mirasın taşıyıcısı âlimler tarafından “Rüya ile amel edilmez.” diye hükmedilmesine karşılık, bu yapı içinde pek çok söz ve icraata rüyalar üzerinden meşruiyet üretilmeye çalışılması, üretilen itirazların ise yine rüyalar üzerinden bertaraf edilmek istenmesi ve yine rüyalar üzerinden bir “seçkinlik” ve “seçilmişlik” algısının beslenmesi, bu noktada bilhassa dikkat çekicidir. Hâlbuki Kur’an ve sünnetin ölçüleri açık, herkesçe ulaşılabilir durumdadır ve kişiye özel rüyalarda görülen veya anlatılan şeylerin doğruluğu Kur’an ve sünnetin ölçüleriyle test edilebilir. Buna karşılık, bu ölçüler rüyalar üzerinden ihmal veya iptal edilemez. Aynı şekilde, kendisine bir ilim veya özellik atfedilen bir kişinin “ilham” veya “keşfi” vahyi anlamada ölçü olamaz; bilakis, bir kişi gerçekten keşif ve ilhama mazhar da olsa bunun sıhhati ve sahih biçimde yorumlanıp yorumlanmadığı ancak Kur’an ve sünnetin mihengine uygunluğuyla ölçülebilir. Ne var ki ilgili yapının icra ettiği ancak ümmet genelinde soru işareti oluşturan, mihenge uymadığı için itiraza konu olan yaklaşımlar doğruluğu her zaman için şüpheye açık olan, velev gerçekten yaşanmış da olsa “subjektif” nitelik taşıyan rüya, ilham, keşif rivayetleri üzerinden aşılma istenmiştir. Dahası, böyle durumların ayet ve hadislerin, özellikle kıssaların “subjektif” ve “bâtinî” yorumlarıyla tevîl edilmesi gibi bir yola da gidilmiştir. Kehf suresinde anlatılan, hadislerde Hızır olduğu bildirilen mübarek kişi ile Hz. Musa arasında geçen kıssaya dair çeyrek asır öncesinden ortaya konulmuş yorum bunun bir örneğidir: “Nâsih-mensuh evrenselliğini hayata tatbik etmeli yine de. Yeni hükümlere, yeni kararlara alıştırmalıyız kendimizi. Önceki düşüncelere zıt gelse bile, tabîî seyrinde gelişen hadiseleri engelleme gayretkeşliğine düşmemeliyiz kesinlikle. Baharın kendine mahsus kuralları vardır. Her dönem kendi kurallarıyla yaşanmalıdır. (...) Sathî kalıplara dökülmüş düşüncelerle hızırlaşmış pratikleri anlamak, kavramak imkânsız gibi görünüyor.” (Şemseddin Nuri, “Baharın Getirdikleri,” Sızıntı, Ekim 1993.) Tek başına bu ifadeler dahi İslami miras içinde tahkik ve teyit edilmiş usul ve ölçülere uymayan tutumlarına meşruiyet zafere etmek için ilgili Kur’an kıssasının nasıl elverişli bir yoruma tabi tutulduğunu bize göstermektedir. İlgili kıssada, karşıdaki kişi Hızır bile olsa bize düşenin Hz. Musa gibi vahyin bildirdiği ölçüler ile sorgulamak olduğu öğretildiği hâlde “Hızır’ın da yaptığı bir hikmeti vardı.” diyerek geliştirilen bir özdeşleştirme üzerinden, ilgili yapı tarafından söylenen veya yapılan şeyler Kitap ve sünnetin terazisinden kaçırılmaktadır!

Bu ülke, bu toplum, özellikle de bu ülkedeki dindarlar için ağır hasarlar bırakan bu tecrübe, karşımızdaki kim olursa olsun ve aktarılan şey kimden ve nasıl bir sunumla gelirse gelsin, yapılanı veya söyleneni şu kıstaslarla değerlendirmemiz gerektiğini bize öğretiyor:

Merkezinde ilham mı var, vahiy mi?

Kur’an ve sünnetin ölçülerine uyuyor mu, onlarla çelişiyor mu?

“Rüya”lar ve “meşhudat” üzerinden ve bir “makam” verilerek, ümmetten peşin ve kesin kabul mü isteniyor; yoksa bir kanaat, tutum veya fiil ümmetin müzakere, istişare ve tahkikine mi arz ediliyor?

Sahabe ve selef-i salihin başta olmak üzere, İslami mirasın taşıyıcıları tarafından bize miras bırakılmış usul ve ölçülerin mihengiyle tartıldığında altın mı çıkıyor, bakır mı?

Ümmetin aynasında nasıl yansıyor? Kabul mü söz konusu, ret mi, tereddüt mü?

Yaşanan tecrübe bize gösteriyor ki ancak bu ölçüler ile istikamet muhafaza ediliyor. Bu ölçüler kaybolduğunda ise sadece kişiler veya toplulukların kendisi kaybetmekle kalmıyor, herkes kaybediyor; dahası, usul belirsizleşip ölçüler de kayboluyor...

Allah korusun!